

We hebben een nieuw denken nodig. Een denken dat de mens en de wereld in een ander perspectief zet en ons hoofd, hart en handen verbindt. Maakkracht gaat ons daarbij helpen, zegt kunstenaar en social designer Tabo Goudswaard.

SOCIAL DESIGNER EN KUNSTENAAR TABO GOUDSWAARD:

‘Maakkracht is de motor tot verandering’

Zeg je social design, dan zeg je Tabo Goudswaard. Als de bekendste ambassadeur van social design is hij al vijftien jaar bezig om social design en maakkracht in Nederland op de kaart te zetten en te houden. Als social designer, spreker en adviseur ontwerpt hij nieuwe manieren van kijken naar maatschappelijke vraagstukken. Dat blijkt hem op het lijf geschreven.

Ik moest er lef hebben en dingen doen zonder dat iemand erom vroeg

Na een carrière in het jongerenwerk zoekt Tabo verdieping op de Gerrit Rietveld Academie. “Een heel verrijkende opleiding. Ik leerde er heel diep nadenken over het leven en daar gestalte aan geven. Het was heel zintuigelijk, ik moest er lef hebben en dingen doen zonder dat iemand

erom vroeg. Als welzijnsmanager was ik gewend naar een vooraf bepaald resultaat toe te werken. Als ik op de kunstacademie zo te werk ging, dan werd me de les gelezen. Ik leerde om ontvankelijk te zijn en per stap te ontdekken wat er mogelijk is. Heel waardevolle lessen voor wat ik nu doe.”

Geluk

Tabo Goudswaard komt uit een sociaal nest en werd geboren in Zambia toen zijn ouders daar een aantal jaren les gaven. Zijn Zambiaanse voornaam betekent ‘joy’ oftewel ‘geluk’. Het valt op dat woorden als mazzel en geluk regelmatig terugkomen tijdens het interview. Bijvoorbeeld als hij vertelt wat er na zijn afstuderen op zijn 33ste gebeurt.

“Ik had het geluk dat ik in 2009 een berichtje langs zag komen dat er mensen werden gezocht voor een praktijkgericht social design-programma, No Academy. Daar leerde ik om als creatief professional een bijdrage te leveren aan maatschappelijke vraagstukken. Na dat jaar had ik een vliegende start met vijf

opdrachtgevers, waaronder adviesbureau TwynstraGudde. Samen met hen mocht ik creatief professionals verbinden aan lastige verandervragen en daar met ondersteuning van een fonds ook onderzoek naar doen.”

Bouwen aan een praktijk van social design en het benutten van maakkracht werd zijn blijvende passie.

“Dat wat je leert op de kunstacademie en wat in ons allemaal zit, wil ik een belangrijkere plek geven in de samenleving. Zoals werken vanuit je verbeeldingskracht en hart, invoelen, nog niet weten wat er gebeurt maar dat avontuur aan durven te gaan. En daarmee maatschappelijke impact maken, bijvoorbeeld bij de Nationale Politie. Daarin had ik de mazzel dat ik de tijdsgeest mee had en kon ik op de schouders staan van mensen als Paul Gofferjé, een van de oprichters van No Academy, die verder op de troepen vooruitliepen.”

Actueel

Het aanboren van onze maakkracht en een nieuwe manier van kijken en denken zijn misschien wel

noodzakelijker dan ooit. Tijdens het gesprek sleept Tabo het onderwerp 'maakkracht' de actualiteit in. "Met de komst van het nieuwe kabinet pleit ik niet voor een geïsoleerd departement voor kunst & cultuur waar subsidiegeld naartoe moet. Ik heb het over de innovatieve kracht die we kennen van die sector, die we moeten benutten om een andere omgang te vinden met de vraagstukken waar óók het populistisch-conservatieve kabinet zich druk over maakt, denk aan het woningtekort, polarisatie en vertrouwen in de overheid. Juist daarvoor heb je die manier van werken nodig. Het gaat om het *reframen* van makerschap en creativiteit."

Het uitgangspunt van mijn werk is het benutten van maakkracht

Als hij, nu er een nieuw kabinet komt, iets in Nederland mag herontwerpen, waar zou hij dan beginnen? Tabo denkt lang na: "Ik vind het erg vervelend dat mensen afhaken, velen het gevoel hebben dat ze achtergesteld worden en sommigen zelfs geweld gaan gebruiken. Dat het als gemeenschap met elkaar samenleven wordt ondermijnd. Het uitgangspunt van mijn werk is het benutten van maakkracht juist voor die samenleving. Ik geloof dat in het contact met de ander betekenisgeving ontstaat, dat er in gezamenlijkheid meer wijsheid is en dingen efficiënter gaan. Vertrouwen is daarin een belangrijk thema. We moeten niet naïef zijn en zomaar iedereen compleet vertrouwen, maar de geneidheid tot wantrouwen,

controleren en verantwoorden wat je in veel systemen bij de overheid ziet, is niet duurzaam. Het liefst zoek ik naar nieuwe mechanismen waarop we het samenleven met elkaar op een waardevolle manier kunnen inrichten, of ik nu als ontwerper kom in de zorg, bij defensie of in de wereld van het water."

Kansen van schaarste

Goudswaard is positief ingesteld, maar kan ook de heersende schaarste goed benoemen. "Ik zie schaarste in vertrouwen. Maar ook schaarste aan personeel in de zorg, het onderwijs en politie en defensie. Op menselijk niveau zie ik een gebrek aan verbondenheid, aandacht en tijd. Net als schaarste aan besef hoeveel rijkdom we hebben", zegt hij, wijzend op ons uitzicht op het sprankelende water, de weergalozes musea en historische

© Willeke Raachels

Tabo Goudswaard:

Social designer, spreker en adviseur bij diverse ministeries, opleidingen en fondsen. Betreft creatieve professionals bij maatschappelijke opgaven voor onder meer de Gemeente Amsterdam en de Nationale Politie. Medeauteur van het boek 'Maakkracht'. Tabo gelooft dat ontwerpers en kunstenaars een cruciale rol kunnen spelen in het vormgeven van de samenleving.

architectuur van Amsterdam. "Of schaarste mij angst inboezemt? Nee, ik word er strijdlustig van en ga juist ondernemen. Zo is tijdens de coronacrisis de Sociaal Creatieve Raad ontstaan, met 50 leiders uit allerlei domeinen die zich allemaal sterk maken voor het benutten van het creatieve repertoire voor de samenleving."

Mijn belangrijkste les is dat al onze systemen bedacht zijn

Het inzetten van maakkracht als remedie tegen schaarste. Hoe gaat het benutten van maakkracht in zijn werk? Tabo schreef samen met architect en filosoof Jetske van Oosten een toegankelijk boek met tot de verbeelding sprekende voorbeelden. In 'Maakkracht' doen ze een oproep om 'een andere houding aan te nemen en de vrijheid te voelen om verantwoordelijkheid te nemen, de huidige systemen ter discussie te stellen en "de bedoeling" leidend te maken. Om je maakkracht in te zetten en nieuwe mogelijkheden te creëren.' Tabo tijdens het interview: "Mijn belangrijkste les van de kunstacademie is dat al onze systemen bedacht zijn. Dat het afspraken tussen mensen zijn die we gewoon kunnen veranderen. Het gaat om een mentaliteit, de legitimering voelen om dat te mogen doen."

Maakkracht in de praktijk

In het boek geven de auteurs aansprekende namen aan de rollen van de maker: de Waakhond, de Schatgraver, de Initiator, de Verkenner en

de Waarmaker. Elk met een eigen kwaliteit die zich vertaalt in verschillende stappen: agenderen, onderzoeken, voorstellen, verkennen en verankeren. Een social designer zoekt aansluiting bij het alledaagse gedrag van mensen. Samen gaan ze op zoek naar de onderliggende waarden en ontwerpen vervolgens nieuwe handelingsperspectieven die een beloftevolle toekomst mogelijk maken.

Tabo legt uit dat de social designer werkt met een ontwerpvraag, de *wat als*-vraag: “Dat gaat om ruimte maken voor het mogelijke. Voor iets wat nog niet bedacht is, maar wel zou

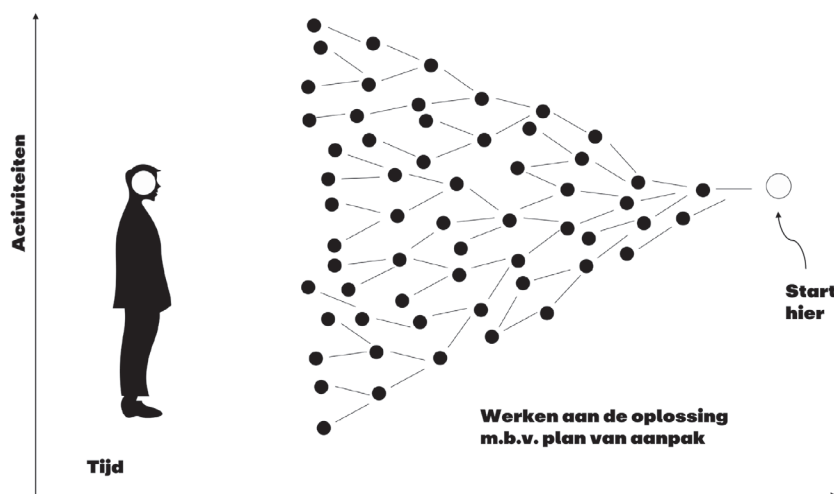
kunnen. Dat kan zorgen voor spanning bij betrokkenen, want je kent het resultaat, de planning en kosten nog niet. Dat is eng. Maar het is misschien wel een heel goede uitweg uit het bestaande, uit vastgeroeste belangen en het denken in schaarste. Leiderschap is daarin ook belangrijk. Geef mensen met moed de middelen en mandaat om de verandering door te voeren.”

Geen stip op de horizon

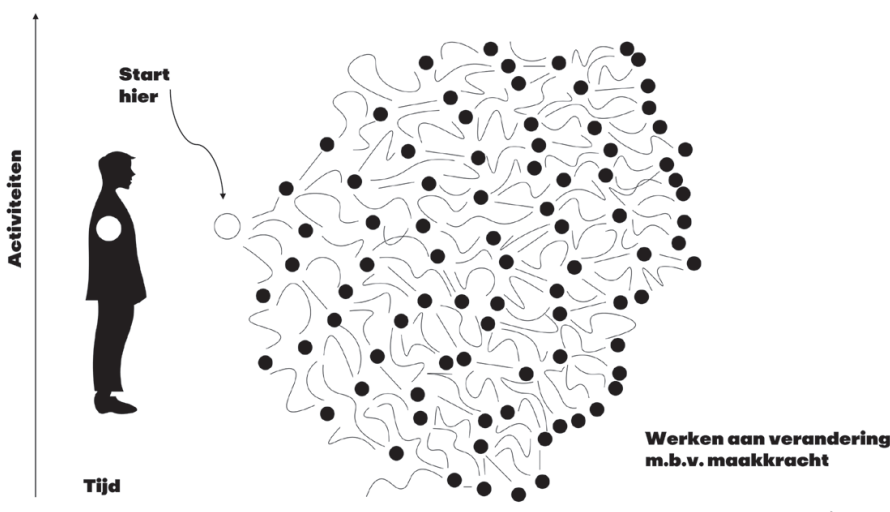
Met twee afbeeldingen (zie figuur 1 en 2) laat hij op zijn laptop zien dat social design niet werkt met een stip op de horizon. Juist

niet. Het werkt naar een cultuur- en systeemverandering toe, maar niet op de klassieke manier waarop we doorgaans problemen willen oplossen. Van oudsher zijn we gewend om voor een probleem een oplossing te *bedenken*. Op de eerste afbeelding ligt die oplossing als stip op de horizon. Het functioneert als het startpunt en dan ga je terug redeneren wat er allemaal nodig is om dat voor elkaar te krijgen. Die manier van werken houdt volgens Tabo nauwelijks rekening met de complexe, veranderende en genetwerkte aard van veel problemen. “Dan heb je een hele berg werk dat je moet aanpakken. Je forceert dan alles en iedereen richting die ene oplossing.”

Social design werkt niet met een stip op de horizon – juist niet

Figuur 1. Werken aan de oplossing met behulp van plan van aanpak

Figuur 2. Werken aan verandering met behulp van maakkracht

In de tweede afbeelding plaats je het startpunt in het heden en vertrek je vanuit het hart. “Vanuit je gedrevenheid en gevoel voor wat waardevol is, weet je vaak precies wat stap één is. Pas daarna ontdek je wat de volgende stap is. Deze manier van werken laat ook relevant toeval toe. Het werkt niet naar één oplossing toe, maar waaiert uit naar uiteenlopende oplossingen in verschillende contexten. Het is veel meer een ontdekkende manier waar de vijf stappen van maakkracht in zitten.” Tijdens dat maakproces ziet Tabo dat mensen vanuit waarden allerlei nieuwe werkende mechanismen ontdekken, gaandeweg ander gedrag gaan vertonen en meer mensen geïnteresseerd raken.

“Social design is in
Nederland in een
versnelling geraakt
en als creatief ontwerpers
komen we op steeds
meer plekken. Dat is echt
een avontuur.”

© Jelmer de Haas

Als mensen het systeem maken, dan moet de verandering ook in mensen zelf plaatsvinden. “Social design zorgt niet voor een blauwdruk, ‘t is geen systeem. Je wil mensen de ruimte geven om de verandering te bewerkstelligen waar ze zelf in geloven. Door een context te creëren waarin ze hun expertise kunnen inbrengen en medemaker zijn. Dat is best lastig, want de reflex is vaak *meten is weten*. Zeker in het publieke domein waarin we belastinggeld moeten verantwoorden. Hoe weten we dat dit het goede is en hoeveel gaat het kosten? Toch is dit wel een manier om te werken aan een beweging waarin iedereen invulling kan geven aan een nieuwe manier van werken.”

Concrete voorbeelden

Waar kunnen we maakkraft terugzien in de praktijk? In het boek

en online staan talloze voorbeelden. Heel concreet en bekend is het Bouwdepot. Dat is een aanpak ontwikkeld door Stichting Zwerfjongeren Nederland en social designer Manon van Hoeckel. Jongvolwassenen zonder (t)huis krijgen een jaar lang een vast maandelijks inkomen om zelf te kunnen bouwen aan hun toekomst. Door zelf aan het roer te staan en financiële rust en ruimte te krijgen, kunnen ze aan persoonlijke doelen werken. Deze aanpak botst met landelijk beleid en vraagt veel bestuurlijk en ambtelijk lef, maar werkt goed in de praktijk en vindt navolging in meerdere gemeenten.

Ook indrukwekkend is Shadow Game, een transmediaproject van Eefje Blankevoort en Els van Driel over jonge alleenreizende vluchtelingen. ‘The game’ is de uiterst ironische

naam die ze zelf gebruiken voor hun levensgevaarlijke vlucht. Met onder meer een documentaire, adventure game en een impactcampagne worden de verhalen van de jongeren invoelbaar gemaakt. Deze betrokken jongeren blijven zich inzetten voor de tienduizenden kinderen die nog vastzitten aan de grenzen van Europa. De voorbeelden zijn talloos en online te vinden: Hedone van wijkagent Marco den Dunnen, Land&Hand van mbo-studenten, en de Mime-speler tegen verkeersovertredingen in Bogota.

Iedereen kan het

Steeds meer creatieve makers vinden hun weg naar overheidsinstellingen, zorgorganisaties en bedrijven. Is Goudswaard niet bang dat social design nu *in* is, maar straks wellicht een voorbijgaande trend blijkt

© Willem Machiels

te zijn? Vol vertrouwen antwoordt hij: "Vraagstukken in de samenleving zullen eerder meer dan minder complex, genetwerkt en dynamisch worden. Dus het klassieke repertoire van problemen oplossen door middel van planning, sturing en controle zal in toenemende mate gaan frustreren.

We hebben in de toekomst juist veel meer mensen nodig die met maakkracht gaan werken. Jetske en ik zeggen in ons boek nadrukkelijk dat het niet om de kunstenaar of creatief professional gaat. Het gaat om de maakkracht die we van deze bedrijfstak kennen, maar die uiteindelijk

in ons allemaal zit. Het is net als met voetballen: iedereen kan het. Je kunt er talent voor hebben, goed in opgeleid zijn of meer of minder ervaring mee hebben. De een is goed in verdediging en de ander in de

spits. Maar het is leuk om te doen en iedereen valt elkaar in de armen als er gescoord wordt.

Het gaat uiteindelijk om het leven met elkaar vorm te geven vanuit het hart. Dat onderdeel van ons menszijn benutten we nu te weinig in de manier waarop we de samenleving vormgeven, terwijl het superbelangrijk is. Je kiest toch ook geen partner zonder je hart aan te spreken? Bij publiek beleid moeten we dat ook niet achterwege laten. Waar je moet beginnen? Stap één weten we vaak heel goed. Volg je hart en vertrouw erop dat je gaat ontdekken wat een goede volgende stap is."

Rare diersoort

Nog een laatste tip van een optimistisch mens over hoe ook wij optimistisch kunnen blijven? "Bedenk dat er gewoon zoveel mogelijk is. En geloof in nieuwe mogelijkheden die ervoor kunnen zorgen dat dingen ten goede veranderen." Tabo schiet in de lach: "We zijn als mens een rare diersoort die ontzettend veel in haar mars heeft. Niet alleen kunnen we nieuwe dingen in technologische zin bedenken, maar ook in hoe we ons tot elkaar verhouden en met elkaar omgaan. Daarvoor moeten we door onze verlies-aversie heen en de controle durven loslaten. Daar kunnen we ons best in trainen, dus ja, iedereen kan optimistisch over de toekomst zijn."

De lees-, luister- en kijktips van Tabo Goudswaard

- Artikel van De Correspondent 'Wat gebeurt er als je thuislozen jongeren onvoorwaardelijk geld geeft'.
- Boek en serie 'Typisch Nederland' van fotograaf Jan Dirk van der Burg.
- Artikel over kunstenaar en social designer Jeanne van Heeswijk op [Puntkomma.org](https://puntkomma.org).